

אָל-נכון – שימושי לשון יחידאיים ומלות מפתח

מאמרו של א' סמט¹ הוליד לא רק הערה פרי-עטי² אלא גם תגובה של י' אליצור³. ברצוני לשתף את קוראי 'מגדים' בהרהורים אחדים שדבריו של י' אליצור עוררו בי. אך כפי שהערכתי הראשונה בחינת שמא הייתה, כך גם יהיו גם דברי אלה. אנסה לנמק מדוע **בעיני** הצעתי הראשונה, עם כל הפקפוקים שיש לי, אינה יוצאת-דופן בלשונה ומדוע הצעת אליצור נראית לי חריגה בלשונה. איני טוען, כמובן, שדברי הראשונים והאחרונים מוכחים; איני רוצה אלא להסביר לקוראים, ולמר אליצור בתוכם, את דרך מחשבתי, והמקבל יקבל. בהערתי הראשונה הצעתי להבין את הצירוף "אל נכון" (שמו"א כ"ג, כג; כ"ו, כד) כתיאור 'במכוון, במדויק, בידיעה מדויקת של מקומו של משהו'. גזרתי הוראה זו מ"הכינו" שבפסוק הקודם (שמו"א, כ"ג, כב), המקביל ל"דעו את מקומו אשר תהיה רגלו", ואשר על-כן הוראתו 'דקדק, ידע במדויק את מקומו של משהו'. נגד פירוש זה טוען י' אליצור שרבים מדי בו שימושי לשון יחידאיים. איני שותף לדעה זו. השימוש ב'אָל' לציון תיאור "ספק אם יש לו רע" לדעת אליצור. אולם לאמתו של דבר הוא אינו צריך להפליא בספר שמואל. בספר זה, כמו בספרים אחדים אחרים, 'אָל' באה לעתים קרובות, ביותר במקום 'על' (השווה שמו"ב, ב', ט: "וימלכהו אל הגלעד ואל האשורי ואל יזרעאל ועל אפרים ועל בנימן ועל ישראל בְּלֵה"), והרי 'על' אינה חריגה בשימוש של תיאור⁴. אין להתפלא גם על הצירוף היחידאי 'אָל נכון', שהרי לא רבים המאורעות במקרא הסובבים סביב ידיעה מדויקת של מקום; פשוט לא הייתה הזדמנות אחרת במקרא להשתמש בצירוף זה, שהוראתו כה מצומצמת. השימוש היחידאי היחיד שהוא מפליא לפי תפישתי הוא 'הכין', שגם אליצור מפרשו (בעקבות מ' זיידל ז"ל) כהוראת 'ידיעה מדויקת (של מקום)'. אליצור קובע בצדק, ש'הכין-הוכן' מצוי במקרא למעלה ממאה פעמים, ומדוע אם-כן הוא בא דווקא כאן בהוראה חריגה?! דווקא לפי שיטת הרימוז על-ידי מלת מפתח שאליצור נוקט בה, אין קושי לפי פירושי בשימוש ב'הכין' בהוראה יחידאית⁵: זו: מאחר ש'אָל נכון', ביטוי המפתח בקטע שלנו, משמעו 'בידיעה מדויקת של לשון', 'הכין' נגרר אחריו ומשמש בהוראת 'ידע במדויק את המקום'!

1 א' סמט, 'אל נכון', מגדים ט (תשרי תש"ן), עמ' 41-48.

2 י' בלאו, 'עוד על אל נכון', מגדים י (שבט תש"ן), עמ' 113.

3 י' אליצור, 'אל נכון – איזהו הפירוש הנכון', מגדים יא (תמוז תש"ן), עמ' 111-112.

4 השווה, במקביל, 'אָל פני' בהוראת 'על פני' ביהושע, י"ז, ד, ספר שחילופי 'אָל-על' פחותים בו מאשר בספר שמואל.

5 אם אמנם יחידאית היא, שהרי בן-יהודה במילונו (עמ' 2293) מייחס הוראה דומה לכתובים אחדים; אולם הדבר מחייב חקירה מיוחדת.

הוצאת תבונות מכללת הרצוג

אולם לפי תפישתו של אליצור, המבין נכון כשם פרטי או כשם כללי במשמעות מקום חניה, אין להבין כלל מה ראה הכתוב לערפל את המובן ולהשתמש ב'הכין' השכיח בהוראה חריגה כל-כך. אם נבין את 'אל נכון' בהוראה 'בידיעה מדויקת', מובן השימוש ב'הכין' שווה-הגיזרון בהוראה חריגה **מקבילה**; אולם לא זה המצב לפי תפישתו של אליצור. ואם-כן מדוע השימוש בהוראה החריגה?! לו השתמש הכתוב, בהשפעת נכון (המציין כאמור שם מקום או מקום חניה), ב'הכין' בהוראתו המקובלת (כגון שהיה הכתוב מדבר על הכנת צידה לדרך או על הכנת לבס למלחמה, וכו') או לולא נמצא הכין כלל בכתובים אחרים באיזו הוראה שהיא - היה הדבר מובן. אז, ורק אז, היה מקרה זה דומה למקרים האחרים של רימוז על-ידי מלות מפתח⁶. אך אם אמנם מבינים 'הכין' בהוראת 'ידע במדויק את המקום', דווקא שיטת הרימוז על-ידי מלות מפתח מחייבת להבין את 'אל נכון' בהוראה דומה, שהרי אחרת אין הצדקה להוראה החריגה של 'הכין'.

⁶ לא בכל מובאותיו של אליצור אני מסכים ל'עומק' השפעת מלת המפתח, כפי שהוא מתארו. אולם עניין זה בוודאי חורג ממסגרת הערה זו.